

# **EGY GALAXISSAL ODÉBB**

FANTÁZIAVILÁGOK VALÓSÁGAI

A SZERZŐKTŐL  
AZ ATHENAEUMNÁL MEGJELENT  
KORÁBBI MŰVEK

Tóth Csaba: *A sci-fi politológiája*

Tóth Csaba (szerk.): *Fantasztikus világok*

Nagy Ádám (szerk.): *Nevelj jedit!*

Filippov Gábor-Nagy Ádám-Tóth Csaba (szerk.):  
*Párhuzamos univerzumok*

# **EGY GALAXISSAL ODÉBB**

FANTÁZIAVILÁGOK VALÓSÁGAI

SZERKESZTETTE  
FILIPPOV GÁBOR ♦ NAGY ÁDÁM  
TÓTH CSABA

ATHENAEUM

Copyright © Erőss Gábor, Hefter Estilla, Kánai András,  
Keserű József, Kiss László, Kunez Zsombor, Lőrincz Andrea,  
Nagy Ádám, Pál Gábor, Polyák Gábor, Scheirich Zsófia, 2020

A kötetet összeállította és szerkesztette:  
Filippov Gábor, Nagy Ádám, Tóth Csaba

Minden jog fenntartva.

Kiadta az Athenaeum Kiadó,  
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók  
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.  
1086 Budapest, Dankó u. 4–8.  
Telefon: 1-235-5030  
[www.athenaeum.hu](http://www.athenaeum.hu)  
[www.facebook.com/athenaeumkiado](http://www.facebook.com/athenaeumkiado)

ISBN 978 963 293 866 0

Felelős kiadó: Dian Viktória  
Felelős szerkesztő: Besze Barbara  
Műszaki vezető: Drótos Szilvia  
Borító: Földi Andrea  
Nyomdai előkészítés: Tóth Viktor

Készült a Central Dabasi Nyomda Zrt.-ben, 2020-ban  
Felelős vezető: Balizs Attila vezérigazgató

# ELŐSZÓ

Ma, amikor ezt az előszót írom Brüsszelben, az Európai Parlament éppen a legújabb bizottságát hozza létre. Ennek témája a mesterséges intelligencia – fejlesztése, szabályozása, ellenőrzése. Eközben az emberek hosszú ideje már ki sem merészkednek az utcára maszk nélkül: egy rövid metróút olyan látványt nyújt, amelyet eddig csak disztópikus filmekben láttunk. Európa-szerte politikusok és véleményformálók zsvajgó hada vitázik arról, vajon használhatunk-e arra telefonos alkalmazásokat, hogy ne csak a virtuális, de a valódi térben is nyomon kövessük egymás minden lépését. Mindezekről jellemzően nem személyesen, hanem videóhívásokon beszélgetünk, és a technológiának köszönhetően olykor még azt sem tudjuk, hogy a velünk szemben ülő a világ melyik pontján tartózkodik éppen – vagy hogy rajtunk kívül ki hallgat még bele illegálisan a hívásainkba. Amikor nem ilyen komoly témákról esik szó, azt vitatjuk meg, vajon melyik sci-fi inspirálhatta az első magánpénzből épült űrrepülő pilótáinak ruháját.

Úgy tűnik, ma senkinek sem kell hosszabban magyarázni, mi köze egymáshoz a tudománynak, a politikának és a

science fictionnek. Mintha csak megvalósult utópiák és disztópiák találkozási pontján élnénk: egyszerre vagyunk tanúi sosem látott technológiai fejlődésnek és korábban elképzelhetetlen, új lehetőségek megnyílásának – és mindeközben szélsőséges egyenlőtlenségeknek, természeti és biológiai katasztrófáknak, az orwelli megfigyelő állam felemelkedésének. A sci-fi-szerzőknek egyre vadabb és merészebb gondolatokat kell megfogalmazniuk, ha még szeretnének meglepni bennünket.

A tudományos innovációk akkor válnak igazán elfogadottá, amikor már széles körben magától értetődőnek tartjuk a létezésüket. Ha a kitalált univerzumok tudományos elemzését ilyen újításnak tekintjük, akkor az talán nagyjából mostanra vált valóban elfogadottá.

Nem volt ez mindig így. Amikor *A sci-fi politológiája* című könyv négy évvel ezelőtt megjelent, sokan kétségbe vonták ennek a vállalkozásnak az értelmét. Hogy társadalomtudományi eszközökkel boncolgassuk a *Star Trek* politikai berendezkedését? Demokráciaelméleti kritikának vessük alá a jedit – állítólag – sosem létezett rendjét? A politikatudomány és a science fiction találkozása sokak szemében jobb esetben is érdekes hobbinak, rosszabb esetben talán inkább infantilis bohóckodásnak tűnt. A „komoly” tudományos témák házasítása a fantázia világával legalább annyi magyarázatot igényelt, mint azok a tudományos problémák, amelyeket ennek a sorozatnak az első kötete boncolgatott.

Aztán kiderült, hogy a szerző még sincs egyedül. Újabb és újabb kollégák fedték fel titkos rajongásukat a sci-fi, a fantasy vagy a horror és ezek tudományos elemzésének lehetőségei iránt. Szemináriumok, előadások, író-olvasó találkozók sora igazolta vissza, hogy szórakozva is lehet tanulni, és hogy

másokat is érdekelnek a jól ismert képzelt világok addig ismeretlen összefüggései. Hogy az emberek nemcsak mernek, de szeretnének is új, merész és kritikus szemmel tekinteni ezekre a popkulturális alkotásokra.

A könyv azóta sorozattá bővült, amely hűség és értő olvasóközönségnek örvend. Eddig négy kötetben összesen harmincnyolc szerző foglalkozott az elképzelt világok szinte áttekinthetetlen rengetegével. Ahogy a szerzői gárda bővült, úgy nyílt ki a sorozat a témák egyre szélesebb tárháza felé: a társadalomtudományi értekezések mellett idővel természettudományos munkák is felbukkantak. A legújabb, immár ötödik kötetben megközelítésünk relevanciáját már a napjainkban különösen aktuálissá vált témák sora – robotok és mesterséges intelligencia, álhírek és áltudományok, tömeges megfigyelés és digitális diktatúra, etnikai konfliktusok és a szabadság lehetőségei – jelzi. Úgy tűnik, ez a játék tényleg több játszadozásnál: valós igény mutatkozik arra, hogy valóságunkat a fikció tükrében próbáljuk megérteni.

Az utóbbi években egyre többször kaptam meg a kérdést: nem lehet, hogy a valóság mára utolérte az elképzelt világokat? Ha négy évvel ezelőtt az volt a kérdés, van-e értelme komolyan boncolgatni nem létező, meseszerű világok rejtett társadalmi-politikai rétegeit, mostanra nem fordult visszájára ez a dilemma? Napjainkban, amikor egyre többször érezzük, hogy mintha valami sci-fiben (vagy olykor egyenesen horrorban) élnénk, mi értelme egyáltalán könyvekbe és filmekbe merülnünk, ha korábban elképzeltetlenné, „futurisztikus” és meghökkentő problémákat szeretnénk vizsgálni? Ma már talán elegendő lenne körülnéznünk a való világban. Lehet, hogy többé nem a valóság elől akarunk majd a fikcióba menekülni, hanem épp ellenkezőleg: egyre kétségbeesettebben fogjuk keresni a valóságba visszavezető utat?

Ez a kötet valamennyire talán ezekre a kérdésekre is választ ad. Szó lesz itt orkokról – de a koronavírus-járványról is. Előkerülnek az emberiséget leigázó szuperrobotok – és a napjainkban már köztünk járó, jogokat követelő kiborgok is. És végre ránk, magyarokra is reflektorfény vetül; azokra a fantáziavilágokra, amelyekben a legváratlanabb pillanatokban hangzik el magyar szó, vagy ahol a szereplők magyar háttere valami különös, egyedi tartalommal színesíti a fiktív univerzumot. Hadd figyelmeztessem az olvasót: nem lesz mindig könnyű szétválasztani saját élményeinket a mások által megálmodott világoktól. Képzelet és valóság úgy gabalyodik menthetetlenül egymásba, mint az a két galaxis, amelynek ütközését a NASA űrteleszkópjának tavaly sikerült rögzítenie.

Az ötödik kötet elején így most csak egyetlen dolgot kívánhatok az olvasónak: jó utazást! A kötethez és a valósághoz egyaránt.

Tizenkét parszeknál nem tart majd tovább.

*Tóth Csaba*



**I.**  
**CSILLAGOK**  
**ÉS HÁBORÚK**



# SCHEIRICH ZSÓFIA

## Én leszek az új Luke Skywalker... vagy inkább az új Darth Vader?

### Identitásformálás az új *Star Wars*-trilógiában

#### Bevezető

2012 júniusában valami új vette kezdetét a *Star Wars*-univerzumban. George Lucas Kathleen Kennedy rendező-producert nevezte ki a Lucasfilm Ltd. társelnökévé. Bár a döntésnek ekkor még senki sem tulajdonított különösebb jelentőséget – túl azon, hogy nyilvánvalóvá vált: Lucas visszavonulásra készül –, valójában új korszak kezdődött.<sup>1</sup>

Ezt követően a *Star Wars*-közösséget meglepő hírek rázták fel: október 30-án a Walt Disney Company bejelentette, hogy több mint négy milliárd dollárért megvásárolja a Lucasfilm Ltd.-t.<sup>2</sup> December 21-én vált érvényessé a két cég közötti adásvételi szerződés, és ezzel hivatalosan is megkezdődött a *Star Wars*-franchise történetének egyik legaktívabb időszaka. A Disney első lépésével felülírta a hivatalos adásvételig érvényes *Star Wars*-kánonfelosztást.<sup>3</sup> Az új tulajdonos az addigi, úgynevezett hétszintes modellt<sup>4</sup> lecserélte egy egyszerűsített, kétszintes felosztásra: a George Lucas által írt filmekén kívüli *Kiterjesztett univerzumot* (*Expanded Universe*) felváltotta a *Legendák* (*Legends*) elnevezés, amely olyan alkotásokat foglal magában, amelyek nem részei az új kánonnak, de hivatalos licenc alatt állnak. Attól fogva a ká-

non részét kizárólag az eredeti és az előzménytrilógia, illetve a Disney égisze alatt forgalmazott történetek képezik.

Ezzel az előzménytrilógiát követő, fogyasztásicikk-központú üzleti modell helyett a filmes és televíziós projekteké lett a főszerep. A Disney első *Star Wars*-gyermeke a 2014-ben indult *Star Wars: Lázadók* című 3D-s animációs sorozat volt.<sup>5</sup> 2015 decemberében nagy várakozás után megérkezett az új korszak első mozifilmje is, az eredeti *Star Wars*-trilógia folytatása, *Az ébredő Erő*. Ezt követte 2017-ben a nyolcadik epizód, *Az utolsó Jedik*, 2019-ben pedig az új trilógiát lezáró *Skywalker kora*.<sup>6</sup>

A Disney irányításával készült filmek számtalan központi témát átvettek az eredeti trilógiából és az előzménytörténetekből. A három trilógia egyik meghatározó problémája a főhősök és antihősök identitáskeresése. Ahogy Luke-nak vagy Anakin Skywalkernek (a későbbi Darth Vadernek) szembe kellett nézniük a kérdéssel, kik is ők valójában, úgy az új trilógia két főhőse, Rey és Kylo Ren (korábbi nevén Ben Solo, Leia Organa és Han Solo fia) számára is központi kérdés a származás és az identitás. A régi probléma azonban itt új megvilágításba kerül. A két trilógiával ellentétben a messzi-messzi galaxis új generációja nem kilépni próbál az előd árnyékából, mint Luke, de nem is saját helyét keresi az univerzumban, mint Anakin. Ehelyett a körülöttük zajló események hatása alatt bontják le, gondolják át, majd építik újra saját identitásukat. A próféciaiban megjövendölt hős, aki tragikusan elbukik, illetve a próbákat kiálló, majd hőssé érő fiú története után a nézőkhöz sokkal közelebb álló, saját útjukat kereső fiatalok állnak a *Star Wars*-nézők új generációja elé.

Milyen utat járhatunk be Rey és Kylo Ren oldalán? A két

karakter vívódásai lehetőséget adnak rá, hogy jobban megismerhessük a serdülőkor és a fiatal felnőttkor legnehezebb megpróbáltatásait, illetve ezek lehetséges feloldását. Hogyan képes (ha képes egyáltalán) Kylo Ren felnőni az önmaga számára kijelölt ideális Gonoszhoz? És képes-e Rey túllépni általa valósnak vélt jellemtelenségén?

Az alábbiakban a két főhős identitásának kialakulását és változásait vizsgáljuk meg az identitásformálás legismertebb fejlődépszichológiai modellje, Erik Erikson pszichoszociálisfejlődés-elmélete alapján. Ennek segítségével mélyebb betekintést nyerhetünk abba az összetett folyamatba, amelynek során a két fiatal felnőtt kialakítja, illetve megkérdőjelezi és újraalkotja identitását.

## Az Új Köztársaság és az Első Rend uralma

*Az ébredő Erő* harminc évvel *A jedi visszatér* eseményei után veszi fel a *Star Wars*-univerzum történéseinek fonalát. Miután a lázadók győzelmet arattak az Endor bolygón, a Birodalom diktatórikus uralmát a demokratikus alternatívát kínáló Új Köztársaságé váltotta fel. Bár az új időszak békét hozott, az Új Köztársaság nem volt elég éber, és ezt a Birodalom egykori szolgálói ki is használták. A romok alapjaiból új elnyomó hatalom emelkedett fel: az Első Rend.

Az Uralkodót szolgáló parancsnokok, nemesek, tisztek és tudósok visszahúzódtak az Ismeretlen Régiókba, abban a reményben, hogy egyszer még lehetőségük lesz feltámasztani Palpatine letűnt birodalmát. A közbenső világok távolmaradásával az Új Köztársaság és az Első Rend között elhúzódó hidegháború, majd a Hosnian rendszer elfoglalásával nyílt háború kezdődött.<sup>7</sup> Az Első Rendet Snoke fővezér és Kylo

Ren vezeti, míg az Új Köztársaságért harcoló ellenállók élén Leia Organa tábornok és csapata áll. Míg az új birodalmi erők hatalma egyre növekszik, Organáék körében tanácstalanság uralkodik, amióta az Uralkodó hatalmát megdöntő Luke Skywalkernek nyoma veszett.

*Az ébredő Erő* cselekménye ezen a ponton veszi kezdetét. Az ellenállók fontos, Luke rejték helyéhez vezető nyomra bukkannak a Jakku nevű sivatagos bolygón. Az ellenállás egyik pilótája, Poe Dameron ellátogat a bolygó egyik falujába, hogy megszerezze a jedimesterhez vezető térképet, de váratlanul megjelenik Kylo Ren és az Első Rend. Elrabolják Poe-t, ám a térképet őrző, BB-8 nevű droidnak szerencsésen sikerül elmenekülnie. A sivatag távoli pontján összetalálkozik egy helyi roncsvadással, Reyjel. A későbbiekben csatlakozik hozzájuk az Első Rend elől menekülő dezertőr rohamosztagos, Finn is, hogy végül a csapat az Első Rend karmaiból kicsúszva együtt hagyja el a Jakkut.

A fiatal roncsvadász lány ekkor még nem sejtí, hogy a droiddal való találkozás milyen kalandokba fogja sodorni, és milyen kihívásokkal kell megküzdenie. *Az utolsó Jedik* idejére Rey kiállta legfontosabb próbáit az ellenállók és barátai oldalán, sőt az Első Rend sith lovagjával, Kylo Renel is összecsapott. A találkozás során tudomást szerzett erőérzékenységéről, és csatlakozott az ellenállókhoz. Hogy legyőzzék a gonosz erőit, Rey a BB-8 segítségével megtalált térkép alapján felkeresi Luke Skywalker a távoli Ahch-To bolygón, hogy meggyőzze: térjen vissza és segítse az ügyüket. Bár Luke nem kíván visszatérni az ellenállókhoz, végül megkezdí Rey jedikiképzését. *A Skywalker korában* a lány mestere halála miatt nem tudja befejezni a felkészülést, ám így is vállalja, hogy szembenéz Kylo Renel és saját múltjával.

## Identitásformálás

### az Első Rendben és az ellenállók között

Kylo Ren és Rey különböző családi és szociális háttérből „érkezik” *Az ébredő Erő* kiindulópontjához. Rey árva, átlagos kisember, aki a galaxis egyik legjellegtelenebb bolygóján, a Jakkun nem túl hálás munkával, roncsvadászattal tengeti napjait. Kylo Ren ezzel szemben a galaxis minden szegletében ismert hősök gyermeke: Leiáé és Han Solóé, akik a megszerzett hírnéven túl jelentős befolyással is rendelkeznek az Új Köztársaságban. Szülein kívül még olyan híres rokonokat is magáénak tudhat, mint Luke Skywalker, az Uralkodó legyőzője. Származásából kifolyólag Rennek minden megadatott, amire egy felcseperedő fiúnak szüksége lehet, nagybátyja és édesanyja révén pedig még az újonnan alapult jediakadémián is tanulhatott. Míg Rey kívülálló volt és árvasága miatt nem érzi teljesnek az életét a jakkui közösségben, Kylo Ren már-már legendának számító felmenőinek hírneve nyomasztja. Rey úgy érzi, többre hivatott egy roncsvadász sorsánál, Kylo Ren csalódott a mások által lelkesen magasztalt, hős családtagokban. Azok emberi gyarlósága miatt nem tudja magát azonosítani velük, és egész addigi életét hazugságként éli meg. Ezért nyúl egy harmadik, ugyancsak híres, ám a szülőktől és a nagybácsitól természetében teljesen eltérő rokonhoz: a nagyjához, Darth Vaderhez.

Mindebből kitűnhet, hogy egyik karakter sem elégedett azzal a készen kapott szereppel, amelyet származása révén a magáénak kellene tudnia. Így aztán a bejárandó úton többféle szerepben is kipróbálják majd magukat. Az újabb és újabb szerepek felvétele a filmkritikák és filmes fórumok népszerű elméletein túl tudományos úton is megmagyarázható. Ehhez az úthoz hívjuk segítségül Erik Erikson neveléslélektani elméletét.

## Erikson pszichoszociálisfejlődés-elmélete

Erik Erikson (1902–1994) saját fejlődéselméletével szakított a kortársai körében népszerű freudi modellel.<sup>8</sup> Erikson *epigenetikus*, vagyis állandó, de szakaszolt folyamatként írta le az egyén fejlődését. Freud modelljével szemben, amely csupán a gyermekkort osztotta fel öt állomásra, Erikson egészen a halál pillanatáig bővítette a fejlődés útját. Erikson a fejlődés szervezőelvűl is másik központi elemet jelölt ki: modelljében az ösztönök, a testiség helyett az egyén fejlődését az élet során tapasztalt környezeti és szociális jelenségek határozzák meg.<sup>9</sup> Vagyis a Freud által középpontba állított biológiai dimenzióknak társadalmi, közösségi keretet adott azáltal, hogy a pszichoszociális fejlődést helyezte a középpontba. Erikson modellje minden egyes szakaszban meghatároz egy-egy krízist, azaz az adott életszakaszra jellemző kihívást is, amelyet – akár csak egy videójátékban – az egyénnek le kell küzdenie, hogy továbbléphessen a következő szakaszba.<sup>10</sup> Ezek a krízisek sarkalatos pontok az elméletben: ezek határozzák meg a személyiségfejlődést.

Az alábbiakban a modell nyolc ellentétpárjának, illetve krízisének segítségével fogjuk megvizsgálni Rey és Kylo Ren személyiségfejlődésük egyes állomásait. A *Star Wars*-filmeket persze nem azért és nem is olyan dramaturgiával alkották, hogy egy-egy karakter teljes pszichoszociális fejlődését végigkövessék, így nem is lehetséges mind a nyolc szakaszt maradéktalanul bemutatni. A Disney által felállított *Star Wars*-kánon egyszerűen nem ad elég támpontot Ren és Rey korábbi fejlődési szakaszairól ahhoz, hogy pontosan meg lehessen mondani, a korai szakaszok során hogyan oldották (vagy nem oldották) meg az aktuális kríziseket, és mindez milyen hatással volt a személyiségükre. Ráadásul a folyamatos identitáskeresés, amelyen a trilógia során a két főhős



keresztülmegy, leginkább az eriksoni értelemben vett serdülőkor sajátja. Ám ha a modell kritikusa<sup>11</sup> hallgatunk, akik szerint a felállított krízisek nemcsak az adott életszakaszra lehetnek jellemzők, hanem az egyén bármikor szembesülhet velük, Erikson rendszere nagyon is alkalmas eszköznek tűnik az itt tárgyalt problémák megvilágítására.

## Az én állomásai

### *1. Alapvető bizalom vagy bizalmatlanság (0-tól 2 éves korig):*

Erikson modelljének első állomása a csecsemőkor. Ekkor a kisgyermek még teljesen kiszolgáltatott állapotban van, egyedül a szüleinek támaszkodhat. Ha a szülők kielégítik a csecsemő alapvető szükségleteit (táplálják, biztosítják a kényelmet), akkor a gyermekben bizalom épül a szülei iránt, ami pedig mások irányában is megalapozza a későbbi bizalmat. Ha azonban a csecsemőt elhanyagolják, ha alapvető szükségleteit nem tudják vagy nem akarják kielégíteni, a gyermekben bizalmatlanság fog kialakulni, ami később frusztrációhoz, gyanakváshoz és önbizalomhiányhoz vezet.<sup>12</sup>

*Az ébredő Erő* és a két folytatás nem részletezi bővebben Rey Jakku előtti és ott töltött éveit. Egy látomásból annyit tudunk meg, hogy még kisgyermekként hagyták a sivatagos Jakku bolygón. Családjára és a Jakkut megelőző életére nem emlékszik, csupán a keresztnevére, illetve arra, hogy valaki azt mondta neki, a bolygón kell várnia, mert el fognak jönni érte. Ehhez az utasításhoz még felnőttkorában is tartja magát: strigulák segítségével tartja számon, hány napja vár a Jakkun. Az ígérethez való ragaszkodásból arra következtethetünk, hogy a lány erős bizalmat érez az illető irányában, akiről csak a *Skywalker* korában derül ki, hogy az édesapja volt. Az, hogy Rey számára ennyire meghatározó ez a homá-

lyos ígéret, arra utal, hogy a lány csecsemőkorában legalább az édesapja iránt sikeresen elsajátította az alapvető bizalom érzését.

Kylo Ren esetében kulcsfontosságú kérdés, hogy mikor vesztette el végleg a szülők iránti bizalmát. Bár a filmekből nem sok derül ki (mindössze annyi, hogy Leia és Han valamikor elküldték otthonról, hogy Luke-nál tanulhasson),<sup>13</sup> a filmekben kívüli kánontörténetek adnak némi segítséget ahhoz, hogy visszajuthassunk Ben csecsemőkoráig. *Az ébredő Erő titkai* című, a film DVD-kiadásán megjelent dokumentumfilm például, amely a film készítését mutatja be, rávilágít arra, hogy Ben szülei nem feltétlenül viselkedtek mindig mintaszülökként. Az egyik interjúban a hetedik epizód rendezője, J. J. Abrams említést tesz róla, hogy Solóék házassága nem volt problémamentes. Han képtelen volt otthonülő szülökként részt venni a család életében, ezért gyakran elment otthonról, Leia pedig sokat veszekedett vele emiatt. Utóbbi ráadásul befolyásos szenátorrá vált az Új Köztársaságban, ami sejtetően megosztotta család és munka közötti idejét. Chuck Wendig *Utóhatás*-trilógiája<sup>14</sup> is arra utal, hogy a Solo családban a politika gyakran a magánélet fölé kerekedett: ebből láthatjuk, hogy Leia és Han hogyan harcoltak az Új Köztársaságért és a Birodalom maradványainak eltakarításáért. Ben ennek a háborús időszaknak a kellős közepébe született bele, márpedig a hadvezéri-politikusi teendők nyilvánvalóan nem kedveztek a szülői feladatok ellátásának. Bár a regények említik,<sup>15</sup> hogy Leia és Ben között már a várandósság során erős kötődés alakult ki az Erőnek köszönhetően, a fentiek miatt feltételezhetjük, hogy a fiú csecsemőkorában nem részesült kellő mennyiségű fizikai kontaktusban, vagyis ölelésben, simogatásban és a szeretet egyéb megnyilvánulásaiban.

## 2. Autonómia vagy szégyen és kétség (2-től 4 éves korig):

Ebben a szakaszban a gyermek kontrollt nyer a saját teste felett (többek között képessé válik ürítő funkcióinak kontrollálására), és motoros készségei, vagyis a mozdulatai is jelentős fejlődésen mennek keresztül. A testi kontrollal párhuzamosan elkezdődik az autonómia, vagyis az én függetlenségének kialakítása is. Ebben a korban még mindig a szülők számítanak a biztonság fő forrásának, de a gyermek már egyre több problémát képes egyedül megoldani. Ha a szülők bátorítják ebben a tanulási folyamatban, a gyermekben ki tud alakulni az autonómia érzése, ám ha túl szigorúak vele, bizonytalanság, szégyen és kétség érzése ébredhet benne.

A *Star Wars*-kánon Rey és Kylo Ren életének erről a szakaszáról sem szolgáltat sok információt. Annyit azonban sejthetünk, hogy Rey esetében az elhanyagoltság és a szülők korai elvesztése nagyban befolyásolta a lelki fejlődést, ami még a kora felnőttkorban is erősen hat rá.

Azt is okkal feltételezhetjük, hogy Leia és Han itt sem állhattak a helyzet magaslatán. Kylo Renen legalábbis sokszor tapasztalhatjuk a személyiség autonómiájának hiányát, mindenekelőtt abban, ahogy egyszerre keresi és utasítja el a tekintélyt. Afféle kifacsart apakomplexust látunk működni: bár ellenállhatatlan vonzódást érez az egymást követő apafigurákhoz (Snoko-hoz, Palpatine-hoz, Luke-hoz, illetve saját apjához, Hanhoz), végül mindig le is számol velük, hogy rögtön új tekintély után nézzen. Apjával – hosszú, a szeretet és az elhanyagoltság feszültségéből táplálkozó ellenségeskedés végpontjaként – végez; Snoko-t feltétlen engedelmességgel szolgálja, hogy aztán egyetlen pillanat alatt forduljon ellene; Palpatine-hoz pedig kezdettől fogva valamiféle torz ragaszkodás fűzi (tiszteli az erejét, de le is szeretné győzni), és végül az Uralkodó is az ő aktív közreműködésével nyeri el

méltó büntetését. Luke-hoz, nagybátyjához és a Köztársaság hőiséhez is ambivalens viszony fűzi: nem zárhatjuk ki, hogy kisgyermekként benne kereshette azt az apaképet, amelyetől Han megfosztotta, ahogy azt sem, hogy ez az érzés sokszorozta meg a benne feltámadó gyűlöletet, amikor rájött, hogy Luke meg akarja ölni – a Luke halálában játszott szerepe pedig itt is ismert.

Érdemes végül említést tenni a soha nem ismert nagyapához, Darth Vaderhez fűződő viszonyáról: ő volt az egyetlen, aki – mivel jóval a születése előtt meghalt – soha nem okozhatott neki csalódást. A tőle fennmaradt ereklyék – mindenekelőtt a törött sisak – már-már kultikus tisztelete arra utal, hogy ez az apafigura épp azért tudott olyan tartós szerepet játszani az életében, mert soha nem volt kitéve a valódi tapasztalat és csalódás kockázatának. Ezért tudta élete minden szakaszában szabadon hozzáigazítani ezt az apafigurát aktuális identitásához. Az Első Rend rettegett főparancsnokaként a modellkövetés nyilvánvaló – de a nagyapai minta sejlik fel a *Skywalker kora* végén, a pálfordulás és az Uralkodóval való szembefordulás mozzanatában is.

### **3. Kezdeményezés vagy büntudat (4-től 5 éves korig):**

A gyermek elkezd megérteni az őt körülvevő világot, és elsajátítja az abban való eligazodáshoz szükséges alapvető képességeket (például a mozgást és a beszéd képességét). Tovább lép azon a vágyon, hogy csak egy-egy cselekvést vigyen végig, és elkezd összefüggéseiben látni a saját létezését. Feltámad benne az igény arra, hogy a cselekedeteinek céljuk legyen. A kisgyermek ekkor kezdenek el kezdeményezni mások irányában is. Ha a szülők és az óvodai (esetünkben jedióvodai) környezet bátorítja ezeket a kezdeményezéseket,

és segítséget is nyújtanak a gyermeknek, kialakulhat benne a kezdeményezéshez szükséges autonómia és erő. Ha azonban nem bátorítják ebben a kísérletezésben, esetleg egyenesen butának tüntetik fel a próbálkozásait, a gyermek büntudatot fog érezni, és bátortalanná válik. A kezdeményezés mellett a kisgyermekek egyre nyitottabbak is lesznek az őket körülvevő világra. Nem elégítik ki őket a készen kapott ok-okozati magyarázatok (például azért van meleg, mert süt a nap), hanem már a jelenségek miértjeit is szeretnék jobban megérteni (például miért tud sütni a nap – és ha a Tatooine-on vagyunk, miért süt két nap?).

Rey ebben a korban vélhetően a Jakkun található Niima bázisnál hallgatta a galaxis hőseiről szóló történeteket – a Birodalom felemelkedését és bukását –, illetve a lázadók hőstetteit, valamint az őt körülvevő környezet farkastörvényeit is. Erre a fejlődési szakaszra jellemző az *artificializmus*, vagyis hogy a gyermek úgy gondolja, a természet valamennyi jelenségét az emberek állították elő: a Jakku esetében például ők raktak homokot a bolygóra, ők vitték el messzire a vizet, és ezért nem nőnek fák.<sup>16</sup>

A gyermeknek szülők nélkül, teljesen egymagában kell helytállnia egy olyan életszakaszban, amikor még csak gyakorolja a kezdeményezés képességét. Az *ébredő Erő*ben többször láthatjuk, ahogy Rey fiatal felnőttként elbizonytalanodik egy-egy új szituációban. Például, miután Finn-nel együtt elmenekül az Első Rend BB-8 nyomában loholó katonái elől, egyszer csak kijelenti, hogy vissza kell mennie a Jakkura. Később, amikor Maz Kanata biztrójánál Han Solo egy pisztolyt ajándékoz a lánynak, sőt felkínálja, hogy dolgozzon neki az Ezeréves Sólýmon, Reyt ismét elfogják a kétségek. Ezek a bizonytalanságok a kisgyermekkorú kezdeményezőképes-

ség próbálgatásával is összefüggésbe hozhatók. Amikor a Jakkura került, az ijedt és elhagyatott Reyt szerető családi közeg helyett közöny vagy durvaság fogadhatta a sivatagos bolygón. Az új környezet negatív visszacsatolásai valószínűleg tartósan bátortalanná tették az ismeretlen szituációkkal való szembenézésben.

Ben családi háttere okán közvetlen környezetén keresztül ismerte meg a *Star Wars* világának történelmét és akkoriban érvényes szabályrendszerét. Óvodáskori gondolkodására szintén jellemző lehetett a természeti okokat az emberre visszavezető *artificializmus*, azzal kiegészülve, hogy a körülötte létrejött jólétet és biztonságot ráadásul közvetlen családtagjainak tulajdoníthatta: „anya és apa voltak azok, akik elűzték a gonosz birodalmiakat, hogy mi most békében élhessünk”. Ugyanakkor a kis Bent valószínűleg elbizonytalanította szülei folytonos veszekedése. Jobb esetben felismerhette, hogy azért veszekednek annyit, mert el vannak foglalva a Köztársaság igazgatásával, de ebben a korban az sem ritka, hogy a gyermek saját magát hibáztatja szülei megromlott kapcsolata miatt, vagy az okoz benne bizonytalanságot, hogy úgy érzi, választania kell a felek között.

A viharos kapcsolatban élő szülőkön kívül persze azért akadtak olyan személyek és eszközök, akik/amelyek segíthettek Bennek valamennyire feldolgozni a körülötte zajló eseményeket. Kiskorában sokat járt hozzájuk például Han csempész barátja, Lando Calrissian, akire a kisfiú felnézett.<sup>17</sup> Ebben a fejlődési szakaszban Lando nagy valószínűséggel támogató felnőttként lehetett jelen Ben életében, sőt az is lehet, hogy ő volt az, aki a szülei helyett bátorította a gyermeket a kezdeményezésben (például a vele egykorúakkal való barátkozásban).

#### 4. *Iparkodás vagy kisebbségi érzés (5-től 12 éves korig):*

A gyermek életének ebben a szakaszában kezd egyre tudatosabbá válni. Ez jórészt egybeesik az általános iskola időszakának nagyobbik részével: ekkor sajátítja el az egyén a legtöbb fontos szociális készséget, fejlődik az ok-okozati viszonyok megértése, kialakulnak az alapvető morális értékek, és a kulturális különbségek észlelése is megkezdődik. Ha az új tevékenységeket elismerés követi, a gyermek kompetensebbnek fogja érezni magát, ám ha a kísérletezés nem tud dicséretet kivívni, vagy ha akár kifigurázzák, lekicsinylik azt, a gyermekben kisebbségi érzés alakulhat ki saját, korlátozottan hitt képességei miatt.

Rey tanulóéveivel kapcsolatban annyit biztosan tudunk, hogy a niimai roncskereskedő, Unkar Plutt segítségével vagy a neki dolgozó roncskereskedők útmutatásai alapján vált roncsvadásszá. Ebben az időszakban saját túlélése érdekében kellett szert tennie azokra a készségekre, amelyeknek köszönhetően már fiatal felnőttként a szakma egyik legtehetségesebbjeként tartják majd számon – sőt, a roncsvadászat mellett még szerelni is megtanult. Érdekes ennél az életszakasznál megemlíteni Rey Luke Skywalkerénél töltött napjait is; itteni viselkedéséből ugyanis arra is következtethetünk, hogy a lány milyen lehetett iskoláskorában. Rey nagy megtiszteltetésként és egyik leghőbb vágya beteljesüléseként éli meg, amikor a legendás jedimester elfogadja őt tanítványának. Amellett, hogy azt reméli, válaszokat kap a kérdéseire, mindent megtesz azért, hogy Luke jó diákként tekintsen rá – akár egy buzgó kisiskolás, aki igyekszik megfelelni a felnőttek elvárásainak, és retteg attól, hogy csalódot okozhat.

Ben iskolai éveiről némi támpontot ad a 2019-es, *The Rise*

of *Kylo Ren* című miniképregény-sorozat,<sup>18</sup> illetve Leia egyik, *Az ébredő Erőben* elhangzó megjegyzése: „Akkor vesztettem el végleg, amikor elküldtem Luke-hoz”. A szülők megromlott viszonyukból és rengeteg közéleti elfoglaltságukból fakadóan túl kevés figyelmet tudtak szentelni a fiuknak, aki így kisgyermekkorától kezdve elhanyagoltnak érezte magát. A kis Bennek néhány kisgyermekkorai élményt leszámítva nem sok lehetősége volt arra, hogy szülei iránt bizalmat építsen. Amikor Leia – jó szándéktól vezérelve – elküldi a családi házból Bent, hogy Erőérzékenységének megfelelően jedivé váljon, jóvátéhetetlenül megtöri a gyermekben a család iránt érzett bizalmat. Tehetsége miatt nagy érdeklődéssel fordul az Erőhasználat és a jeditanok felé, Luke személyében pedig olyan mentort kap, akire felnézhet, és aki jó apaként bátorítja a tanulásban. Sőt, egy idő után úgy tűnik, a nagybácsi ténylegesen kezdi átvenni a szülők helyét Ben tudatában. Ennek megfelelően a gyermek megpróbál mindenben megfelelni Luke elvárásainak. Ben a jediakadémián Luke-ot választja azonosulási pontnak, és mindent megtesz azért, hogy megfeleljen a nagybácsi/jedimester által támasztott elvárásoknak.

Iskolai sikerei és nagybátyja kitüntetett figyelve elősegítik Ben személyiségének fejlődését ebben az érzékeny korszakban, és sikeresen abszolválja is az életszakasz kihívásait. Annál nagyobb lesz a csalódása, amikor rádöbben, hogy mestere gyanakvással, majd ellenségességgel kezd nézni rá. A nagybácsitól való elszakadást vélhetően a többi jeditanonc barátsága sem tudja ellensúlyozni, hiszen azok hiába ismerik el, tehetsége és származása miatt idegenkednek is tőle.<sup>19</sup> Ez újabb, talán a korábbinál is súlyosabb bizalmi törést okoz a gyermekben, és Snoke később ezt kihasználva férközhet a bizalmába.<sup>20</sup>